

Тема:

**Відбулося
засідання РАУ
в онлайн-форматі**

с. 3

**Статистика
щодо порушень
прав адвокатів
у 2020 році**

с. 10

**Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ**

с. 17

**Історія
адвокатури.
Адвокати —
міські голови:
на службі місту
і громаді**

с. 94

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ У ІМПЕРСЬКИЙ ПЕРІОД

Ірина Василик, доцент, керівник Центру досліджень адвокатури і права, проректор Вищої школи адвокатури, к. істор. н.

Проректор Вищої школи адвокатури НААУ Ірина Василик 17 грудня 2020 року взяла участь у II Міжнародній науково-практичній конференції «Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку», що проходила на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Організаторами заходу виступили Національна асоціація адвокатів України, кафедра адвокатури НЮУ імені Ярослава Мудрого, Рада адвокатів Харківської області, кафедра процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Німецько-українське об'єднання юристів та інших партнерів.

Доповідь стосувалася правил адвокатської етики та дисциплінарної відповідальності адвокатів у імперський період, зокрема, питань вступу до професії, процедури дисциплінарних проваджень, дисциплінарних стягнень, сумісності адвокатської діяльності, гонорарної політики тощо.

Двісті років до проголошення Актом Злуки єдиної соборної української держави 22 січня 1919 року українські землі — Наддніпрянщина, Галичина, Буковина і Закарпаття — знаходилися у різних державно-політичних утвореннях та правових системах. Наддніпрянщина входила до складу Російської імперії, Галичина, Буковина і Закарпаття — до Австро-Угорської.

Реформування судоустрою, а відтак і інституту адвокатури цього періоду має вагоме значення й сьогодні, оскільки створені того часу органи адвокатури, умови вступу у професію, окремі положення правил адвокатської етики існують й досі. У країнах ЄС досі існують дисциплінарні стягнення у формі попередження, догани, грошового штрафу.

Загальноавстрійська організація адвокатури, до якої входила й українська, її права та обов'язки вперше були визначені Йозефінським положенням про загальний судовий устрій від 14 травня 1781 року. Адвокатура була тісно пов'язана із судом, їх розглядали разом як два необхідних відділи єдиного судового порядку. Допущені до виконання адвокатських обов'язків особи отримували цісарське призначення. Так було до 1820 року, коли призначення адвокатів

передали вищим земельним судам, тобто локалізували.

«Весна народів» 1848 року потрясла імперію і призвела до низки важливих реформ у багатьох сферах суспільного життя. Для адвокатури одним із її результатів стало те, що Верховна судова палата висловила за свободу адвокатури. Невдовзі було прийнято перший австрійський закон, який стосувався винятково адвокатури і поширювався на всю монархію — Тимчасове положення про адвокатський порядок від 16 липня 1849 року. Постійне Положення про адвокатуру з'явилося 6 липня 1868 року та діяло фактично до кінця існування Габсбурзької монархії.

Вступ у професію адвоката. За Положенням серед вимог до вступу у професію були: австрійське громадянство, правоздатність і дієздатність, юридична освіта і семирічна юридична практика. Звання доктора права і успішний адвокатський іспит — не належали до обов'язкових вимог. Вони могли бути замінені, наприклад, п'ятирічним перебуванням на посаді радника суду (цим міг бути замінений і семирічний практичний правовий стаж). Таким чином, адвокат ставав представником вільної незалежної професії. Він не був

зобов'язаний надавати всю інформацію цивільному суду; міг не доводити справу до кінця, а розірвати контракт; мав право змінювати свій офіс, передавати ведення дорученої йому справи іншому адвокату або кандидатові-практиканту (але при цьому відповідав перед клієнтом за дії свого заступника); йому не треба було ні в кого просити відпустку, а тільки потурбуватися про відпускні гарантії; були скасовані заборони на попередню угоду й отримання авансу.

1 квітня 1872 року в Австрії був прийнятий адвокатський дисциплінарний статут. Весь дисциплінарний контроль над адвокатами і кандидатами і адвокат належав органам адвокатського стану. Статут передбачав створення у кожній адвокатській палаті дисциплінарної ради, яка обиралася на три роки із числа членів палати. Якщо до адвокатської палати належало менше 50 адвокатів, вона складалася з 7 членів, якщо більше 50 — 9 членів, більше 100 — 15 членів. Рада обирала чотирьох заступників, а якщо членів ради було 15, то шістьох. У складі дисциплінарної ради окремо виділялась посада прокурора палати, який мав спочатку одного, а потім двох заступників. Діяльність дисциплінарної ради здійснювалась на добровільних засадах, платня за неї не виплачувалась.

Дисциплінарне провадження. Провадження у дисциплінарній раді складалось з так званого попереднього розслідування, яке встановлювало наявність підстав для дисциплінарних заходів щодо звинуваченого і, в разі потреби, усного обговорення справи. Рада могла проводити усний чи письмовий допит звинуваченого, очні ставки, заслуховувати свідків компетентних осіб. Види покарань і порядок їх застосування визначалися дисциплінарним статутом.

Проступки в ньому розділялися на дві групи. До першої входили порушення професійних обов'язків, до другої — поведінка, що ганьбила честь і гідність адвокатського стану. У рішенні дисциплінарної ради необхідно було зазначати, в якій саме сфері адвокат вчинив проступок.

Дисциплінарні стягнення: дисциплінарна догана, штраф до 300 корон, тимчасове усунення з посади на строк до 1 року (для кандидатів — продовження тривалості практики на той же строк) і виключення зі списку адвокатів. Вид покарання визначався дисциплінарною радою в кожному конкретному випадку. Якщо ж мова йшла про правопорушення, що належали до компетенції загального кримінального суду, то дис-

циплінарна рада зобов'язана була передати справу йому. Під час слідства проти адвоката, помічника чи стажиста дисциплінарний суд позбавляв на цей час права практикувати або права представництва. Засідання на якому відбувалося слухання відповідної справи не було публічним. На нього мали доступ три довірені особи від сторони обвинуваченого або, з дозволу обвинуваченого, всі члени адвокатської палати. Обвинувачений мав право на захисника при розгляді справи та право на оскарження рішення дисциплінарного суду.

Виключеному з реєстру адвокатів надавалось право через три роки клопотати про поновлення у списку, але адвокатська палата могла відхилити це клопотання. Щоправда, така відмова могла бути оскаржена у вищому суді.

Гонорарна політика. 3 грудня 1897 року в Австро-Угорщині була встановлена така гонорарна політика: до гонорару включалася підготовча робота адвоката, оплата гонорару кільком адвокатам за здійснення спільної роботи, тарифна сітка та умови, за яких оплата перевищувала розмір тарифу.

Сумісність. Законодавством заборонялося адвокатам одночасно перебувати на оплачуваній державній посаді, працювати і мати звання нотаря (нотаріуса), здійснювати дії, що суперечили гідності адвокатського стану. Як виняток, адвокати могли займати посади викладачів в університетах і гімназіях.

Самостійна адвокатська практика гарантувала фінансову і соціально-професійну незалежність. Адвокати могли брати активну участь у громадсько-політичному житті, мали змогу займатися політичною діяльністю. Завдяки такому розумінню професії адвоката в австро-угорському законодавстві стала можлива «адвокатська доба» в історії Західної України. «Адвокатська доба» — це етап національного відродження в Галичині у 80-х роках XIX ст., ключову роль в якому відіграли адвокати. Представники цього покоління народилися в 50 — 60-х роках XIX ст., здобули правничий фах Львівському чи Віденському університетах і були найбільш активними у своїй діяльності на переломі XIX і XX ст. Молода, освічена, прогресивна і кваліфікована генерація адвокатів кінця XIX — початку XX ст. перетворила Східну Галичину з найвідсталішої з матеріального і культурно-освітнього погляду провінції Австро-Угорської імперії на «П'ємонт» українського національного відродження.

Особливістю «покоління адвокатів» було те, що його представники добре розуміли визначальну роль культурно-освітнього та економічного чинників у житті народу. Саме адвокати були серед засновників та провідних діячів товариства «Просвіта». Утворені ними господарсько-економічні організації, такі як «Народна Торговля», Товариство взаємних забезпечень від вогню, крадіжки та взлому «Дністер» і банк «Дністер», Крайовий Союз Кредитовий та Крайовий Союз Ревізійний, страхова компанія «Карпатія», Земельний Іпотечний Банк, активно розвивалися і перетворилися на дієву матеріальну підмогу українства.

Завдяки своїй праці у двох основних законодавчих органах Австро-Угорської імперії — австрійському парламенті та Галицькому Крайовому Сеймі — адвокати стали учасниками й творцями політичних перетворень у державі.

Присяжна адвокатура. У Російській імперії створення адвокатури як самостійного незалежного інституту було запроваджено судовою реформою 1864 року. З невеликими змінами це законодавство проіснувало до 1917 року.

Згідно із Судовим Статутом інститут присяжних повірених створювався як особлива корпорація при судових палатах, але не входив до їх складу. Інститут присяжних повірених був відомий своїм самоврядуванням, але перебував під контролем судової влади.

Статтею 354 Судового Статуту встановлювалися жорсткі етичні вимоги для присяжних повірених. На підставі норм, закріплених в Статуті «Створення судових установ», Рада, враховуючи відомості про моральні якості особи, що клопотала про зарахування її до присяжних повірених, могла відмовити їй у прийнятті, незважаючи на те, що особа формально відповідала вимогам, переліченим у законі. Такий підхід до формування корпорації адвокатів обґрунтовувався тим, що «високого престижу повірених в очах суспільства добитися можливо тільки моральною бездоганністю і слова, і діла».

Законодавством закріплювалися обов'язкові до виконання правила присяжних повірених. Так, Статутом встановлювалися заборони виступати присяжному повіреному у суді як повіреному проти своїх батьків, дружини, дітей, рідних братів та сестер, дядьків та двоюрідних братів і сестер. Це положення базувалося на нормах моралі та суворо дотримувалося.

Присяжний повірений не мав права бути представником протилежних сторін спору, не мав права

по одній і тій самій справі переходити послідовно від однієї сторони до іншої. Встановлювалася заборона на придбання присяжними повіреними прав своїх довіритель по їх тяжбам як на себе, так і під видом придбання на інших осіб. Усі такі правочини визнавалися недійсними, а присяжний повірений притягувався до дисциплінарної відповідальності.

Присяжні повірені зобов'язані були дотримуватися адвокатської таємниці як протягом часу ведення справи, так і після її завершення.

Кожен повірений мав вести список справ, доручених йому, та зобов'язаний був його надати до Ради присяжних повірених у будь-який час за першою вимогою. Присяжний повірений, призначений до провадження Радою або головою суду, не мав права відмовитися від виконання даного йому доручення без поважних причин.

Радою присяжних повірених призначалися повірені з ведення цивільних справ по праву бідності. Присяжні повірені призначалися по черзі, яка визначалася старшинством вступу до стану повірених. Відмовлялося у призначенні присяжних повірених, головним чином, коли особи, що зверталися до Ради, не користувалися правом бідності, коли справи варто було вести в інших округах, коли зверталися за веденням кримінальних, а не цивільних справ. Незважаючи на відмови, кількість осіб, що зверталися за призначенням присяжного повіреного, щороку зростала.

Справи за призначенням Ради присяжних велися безоплатно. Кожен присяжний повірений зобов'язаний був також вести кримінальні справи на підставі ордерів голови Ради.

Дисциплінарна влада Ради присяжних повірених поширювалася на вчинки присяжного повіреного, здійснені ним до вступу у стан присяжних повірених. Рада мала право накладати на присяжного повіреного, дисциплінарні стягнення, що передбачені ст. 368: попередження; догана; заборона здійснювати обов'язки повіреного протягом визначеного радою строку, але не більше одного року; виключення зі стану присяжних повірених; в особливо важливих випадках передання присяжного повіреного кримінальному суду. Особи, виключені з реєстру, позбавлялися права повторного вступу в це звання у межах держави. Судові статuti не описували процедуру дисциплінарного провадження, то й порядок порушення дисциплінарної справи склався в окремих судових округах по-різному.